

УДК 347.1:342.738

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2026.3.9>

ПЕРСОНАЛЬНІ ДАНІ ЯК ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Мельник Андрій Володимирович,

orcid.org/0000-0001-6016-6422

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільного права та процесу юридичного факультету

Львівського національного університету імені Івана Франка

У статті досліджено цивільно-правову природу персональних даних та визначено співвідношення цієї категорії з інформацією, особистими немайновими благами і майновими об'єктами. Вихідною є проблема відсутності в Цивільному кодексі України цілісної моделі прав особи щодо відомостей про неї за одночасного визнання інформації об'єктом цивільних прав і встановлення спеціального режиму обробки персональних даних. Проаналізовано законодавчі ознаки персональних даних, критерій ідентифікованості, контекстуальний характер віднесення відомостей до персональних, а також відмінність персональних даних від конфіденційної та анонімізованої інформації. Обґрунтовано, що економічна цінність даних не є достатньою підставою для застосування до них конструкції права власності. Множинність копій, невичерпність інформації, можливість одночасного зв'язку відомостей із кількома особами та невідчужуваність основних гарантій суб'єкта даних суперечать пропріетарній моделі. Запропоновано розмежовувати персональні дані як особливий різновид інформації та комплекс суб'єктивних цивільних прав фізичної особи щодо законності їх обробки. Розкрито особисто-немайнове ядро цих прав, пов'язане з приватністю, автономією та інформаційним самовизначенням. Досліджено правову природу згоди як одностороннього волевиявлення, межі свободи договору та юридичну неточність тези про «оплату персональними даними». Охарактеризовано цивільно-правові способи захисту, включаючи припинення незаконної обробки, виправлення або видалення даних, заборону поширення та відшкодування майнової і моральної шкоди. Сформульовано пропозиції щодо узгодження положень Цивільного кодексу України зі спеціальним законодавством про захист персональних даних без запровадження моделі «власності на дані». Окрему увагу приділено інформаційній асиметрії у спорах про витоки даних та необхідності враховувати контроль відповідача над технічними доказами.

Ключові слова: персональні дані, інформація, об'єкти цивільних прав, особисті немайнові права, приватність, інформаційне самовизначення, згода, цивільно-правовий захист.

Melnyk Andriy. Personal Data as an Object of Civil Law Regulation

The article examines the civil-law nature of personal data and clarifies their relationship with information, personal non-property benefits and proprietary objects. The study addresses the absence of a coherent model in the Civil Code of Ukraine concerning a natural person's rights in relation to information about that person, despite the recognition of information as an object of civil rights and the existence of a special statutory regime for personal-data processing. The legal characteristics of personal data, the identifiability criterion, the contextual nature of classifying information as personal data, and the distinction between personal, confidential and anonymised information are analysed. It is argued that the economic value of data does not justify treating personal data as property. The reproducibility and non-rival nature of information, the possible connection of a single record with several persons, and the inalienability of the basic guarantees of data subjects are inconsistent with a proprietary model. The article proposes distinguishing personal data as a specific type of information from the set of subjective civil rights that a natural person exercises in relation to the lawfulness of their processing. The personal non-property core of these rights is linked to privacy, personal autonomy and informational self-determination. Consent is characterised as a unilateral expression of will rather than a contract or a universal

legal basis for processing. The limits of freedom of contract are examined, and the claim that a user "pays with personal data" is shown to be economically descriptive but legally imprecise. Civil remedies are considered, including termination of unlawful processing, rectification or erasure, prohibition of dissemination and compensation for pecuniary and non-pecuniary damage. Proposals are made to coordinate the Civil Code of Ukraine with special data-protection legislation without introducing a model of "ownership of personal data".

Key words: *personal data, information, objects of civil rights, personal non-property rights, privacy, informational self-determination, consent, civil remedies.*

Вступ. Цифровізація приватноправових відносин істотно змінила роль інформації про фізичну особу. Персональні дані використовуються для ідентифікації контрагента, надання банківських, страхових, медичних і цифрових послуг, оцінювання ризиків, персоналізації пропозицій та автоматизованого прийняття рішень. Вони набули значної економічної цінності, але водночас залишаються нерозривно пов'язаними з приватним життям, гідністю й автономією людини. Це зумовлює потребу визначити, які саме цивільно-правові конструкції можуть застосовуватися до відносин щодо їх збирання, використання, передання та захисту.

Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) відносить інформацію до об'єктів цивільних прав і закріплює особисті немайнові права, пов'язані з приватним життям та інформацією про особу [2]. Закон України «Про захист персональних даних» установлює спеціальний режим обробки і надає фізичній особі комплекс контрольних та захисних прав [3]. Однак законодавство не дає однозначної відповіді, чи є персональні дані самостійним об'єктом цивільних прав, особистим немайновим благом, різновидом інформації або економічним активом. Термін «об'єкт цивільно-правового регулювання» також потребує обережного використання: об'єктом правового регулювання є суспільні відносини, тоді як персональні дані можуть бути об'єктом відповідних правовідносин або благом, з приводу якого вони виникають.

Проблеми інформації як об'єкта цивільних прав досліджували Ю. О. Заїка і В. Л. Скрипник [8], місце об'єктів особистих немайнових правовідносин – С. О. Сліпченко [9], умови дійсності згоди – Ю. Белова [10], а цивільно-правовий захист персональних даних у світлі практики Європейського суду

з прав людини – О. А. Тимошенко [11]. У зарубіжній доктрині Ф. Тувенін пов'язує захист даних з інформаційним самовизначенням [12], тоді як Н. Пуртова критично оцінює пропріетарну модель персональних даних [13]. Невирішеним залишається системне розмежування персональних даних як інформаційного об'єкта, особистих немайнових прав фізичної особи та майнових інтересів учасників цифрового обороту.

Постановка завдання. Метою статті є визначення цивільно-правової природи персональних даних та обґрунтування особливостей регулювання відносин щодо їх використання і захисту. Для її досягнення необхідно встановити юридично значущі ознаки персональних даних; з'ясувати їх співвідношення з інформацією, конфіденційною інформацією та особистими немайновими благами; перевірити можливість застосування конструкції права власності; визначити зміст прав фізичної особи щодо інформації про неї, правову природу згоди й межі свободи договору; охарактеризувати цивільно-правові способи захисту та сформулювати пропозиції щодо вдосконалення законодавства.

Результати дослідження. Поняття та ознаки персональних даних. Закон України «Про захист персональних даних» визначає персональні дані як відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована [3]. GDPR охоплює будь-яку інформацію, що стосується ідентифікованої або такої, що може бути ідентифікована, фізичної особи, і називає серед ідентифікаторів ім'я, номер, дані про місцезнаходження, онлайн-ідентифікатор та ознаки фізичної, генетичної, економічної чи соціальної ідентичності [5]. Отже, персональні дані є інформацією, їх персональний характер визначається зв'язком із фізичною

особою, а можливість ідентифікації оцінюється з урахуванням контексту та реально доступних засобів.

Персональні дані не обмежуються прямими ідентифікаторами. До них можуть належати IP-адреси, ідентифікатори пристроїв, історія пересування, поведінкові характеристики та алгоритмічні висновки, якщо вони стосуються конкретної особи. Належно анонімізована інформація, щодо якої ідентифікація практично неможлива, виходить за межі режиму персональних даних, тоді як псевдонімізація лише знижує ризик, але не усуває зв'язок з особою. Не всі персональні дані є конфіденційними: правомірно оприлюднене ім'я не втрачає персонального характеру. Конфіденційність характеризує режим доступу, а персональний характер – зв'язок відомостей із фізичною особою [4].

Персональні дані в системі об'єктів цивільних прав. Стаття 177 ЦК України відносить інформацію до об'єктів цивільних прав, а стаття 200 визначає її як будь-які відомості та/або дані, що можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [2]. Інформація є нематеріальною, відтворюваною і невичерпною: її копіювання не позбавляє попереднього користувача доступу. Тому до неї не можна механічно переносити режим речей. Необхідно розмежовувати самі відомості, матеріальний або електронний носій, структуровану базу даних, права на її структуру та права фізичної особи щодо використання інформації про неї.

Особливість персональних даних полягає в тому, що фізична особа не створює і не контролює всі відомості про себе. Медичний запис формує лікар, інформацію про операції – банк, професійну оцінку – роботодавець, поведінковий профіль – цифрова платформа. Один запис може одночасно стосуватися кількох осіб. Тому формула «дані належать особі» прийнятна як етичне позначення необхідності контролю, але неточна як твердження про право власності. Персональні дані доцільно кваліфікувати як особливий

різновид інформації, з приводу обробки якої виникає комплекс особистих немайнових, зобов'язальних і захисних цивільних правовідносин.

Характеристика персональних даних як особистого немайнового блага правильно підкреслює їх зв'язок з особою, але не охоплює всіх випадків. Відомості можуть бути створені третіми особами, мати комерційну цінність і бути предметом законного використання без згоди за іншої правової підстави. Точніше розмежовувати інформаційний об'єкт і суб'єктивні права особи щодо його обробки. Особисто-немайнове ядро цих прав полягає в захисті приватності, гідності, автономії та можливості впливати на законність використання відомостей про себе.

Неприйнятність моделі права власності. Пропозиції визнати право власності на персональні дані мотивуються прагненням посилити контроль особи та надати їй частку економічної вигоди. Однак ця модель не узгоджується з природою даних. Право власності передбачає визначеність об'єкта, виключність і загальну можливість відчуження. Персональні дані існують у множинних копіях, постійно змінюються, можуть стосуватися кількох осіб і правомірно оброблятися різними суб'єктами. Установлення єдиного «власника» запису про комунікацію, генетичну спорідненість або спільну фінансову операцію є штучним.

Відчужуваність права власності створила б ризик остаточної передачі контролю економічно сильнішому контрагенту. Натомість основні права суб'єкта даних не можуть бути безповоротно відчужені: згода відкликається, незаконна обробка може бути оскаржена, а контролер зберігає обов'язки незалежно від договірних формулювань. Крім того, обробка може ґрунтуватися на законі, виконанні договору, захисті життєво важливих інтересів або легітимному інтересі [5]. Економічний обіг даних слід пояснювати правомірністю конкретних операцій, договірними обов'язками та спеціальним режимом захисту, а не товарною природою персональних даних [13].

Права особи та інформаційне самовизначення. Законодавство надає суб'єкту персональних даних права знати про джерела, мету і місцезнаходження обробки, отримувати доступ, заперечувати проти обробки, вимагати зміни або знищення даних у передбачених законом випадках і звертатися за захистом [3]. GDPR передбачає також виправлення, стирання, обмеження обробки, переносимість і захист від окремих автоматизованих рішень [5]. Ці правомочності не утворюють тріади володіння, користування і розпорядження: особа не має виключного фактичного панування над усіма копіями, не може заборонити будь-яке законне використання та не має абсолютного права на знищення правдивої інформації.

Для узагальнення цього статусу може використовуватися концепція інформаційного самовизначення – здатність особи брати участь у визначенні того, коли, для яких цілей і в яких межах використовуються відомості про неї [12]. Йдеться не про «суверенітет над даними», а про комплекс гарантій прозорості, участі, заперечення та захисту, збалансований з правами інших осіб і суспільними інтересами. У цивілістичному вимірі інформаційне самовизначення є узагальнювальною характеристикою особистих немайнових прав, а не окремим майновим правом.

Згода і межі свободи договору. Згода є однією з підстав обробки, але не універсальним дозволом і не обов'язковим елементом кожного договору. За правовою природою вона є одностороннім волевиявленням фізичної особи щодо конкретної обробки, а не самостійним договором. Її дійсність залежить від добровільності, конкретності, поінформованості й однозначності [10; 24]. Загальне формулювання про згоду «на будь-яку обробку для будь-яких цілей» суперечить принципу цільового обмеження, а згода не є добровільною, коли послуга необґрунтовано ставиться в залежність від дозволу на зайві операції.

Обробку, об'єктивно необхідну для виконання договору, слід відмежовувати від додаткових цілей контролера. Для

доставки потрібні ім'я, адреса і контактні відомості, але передання історії покупок рекламним партнерам не стає необхідним лише через включення відповідної умови до договору [25]. Теза, що користувач «платить персональними даними» за цифровий сервіс, описує економічну модель, але юридично є неточною. Користувач не передає дані у власність як зустрічне майнове надання, а допускає визначені операції з ними за умови збереження невідчужуваних гарантій.

Свобода договору обмежена імперативними правилами захисту даних. Не можуть визнаватися чинними умови, які усувають право на доступ, забороняють відкликання згоди, невизначено розширюють цілі обробки або наперед звільняють контролера від відповідальності за власні порушення. Договір конкретизує взаємні обов'язки, але не легітимує обробку, що суперечить закону, добросовісності та розумному балансу інтересів.

Цивільно-правовий захист. Захист персональних даних має поєднувати превентивні, припиняючі та компенсаційні засоби. Залежно від порушення особа може вимагати припинення незаконного збирання чи поширення, виправлення або видалення відомостей, заборони подальшого використання, спростування недостовірної інформації, відновлення попереднього становища і відшкодування шкоди відповідно до статей 16, 23, 277 та інших положень ЦК України [2]. Вибір способу залежить від того, чи є проблема в недостовірності відомостей, відсутності правової підстави, порушенні мети, надмірному строку зберігання або порушенні безпеки.

Європейський суд з прав людини виходить із того, що саме зберігання відомостей про приватне життя може становити втручання у право за статтею 8 Конвенції [14]. У справі «S. and Marper v. the United Kingdom» непропорційним визнано безстрокове зберігання відбитків пальців і ДНК-профілів осіб, яких не було засуджено [15]. Суд ЄС у справі C-300/21 Österreichische Post зазначив, що саме порушення GDPR не створює автоматичного права на компенсацію, але не

допускається встановлення мінімального порогу «серйозності» немайнової шкоди [17]. У справі С-340/21 Суд наголосив, що побоювання можливого зловживання даними може становити немайнову шкоду, а контролер повинен доводити належність заходів безпеки [18].

У спорах про витік даних існує інформаційна асиметрія: журнали доступу, технічні звіти й відомості про інцидент перебувають у контролера. Тому після наведення особою правдоподібних обставин порушення контролер має розкрити релевантну інформацію та обґрунтувати належність заходів захисту. Моральна шкода може полягати у втраті контролю, обґрунтованому страху зловживання, репутаційних наслідках або тривозі, однак її наявність і причинний зв'язок підлягають оцінюванню в кожній справі.

Напрями вдосконалення законодавства. Розвиток цивільного законодавства не потребує проголошення персональних даних новим видом майна. Доцільніше закріпити в ЦК України, що здійснення прав щодо інформації, яка є персональними даними, відбувається з урахуванням спеціального режиму захисту прав і свобод фізичної особи. Необхідно системно визначити права на доступ, виправлення, заперечення, припинення незаконної обробки, видалення за наявності підстав та відшкодування шкоди, прямо зазначивши, що вони не становлять права власності.

Слід також узгодити загальні способи захисту за статтею 16 ЦК України зі спеціальними вимогами у сфері персональних даних, передбачивши можливість вимагати припинення обробки, заборони передання, видалення незаконно отриманих даних і надання інформації про одержувачів. У спорах про порушення безпеки доцільно враховувати контроль відповідача над доказами. Такий підхід забезпечить цивільно-

правове наповнення спеціального режиму без перетворення особистих гарантій на відчужуваний актив.

Висновки. Персональні дані є особливим різновидом інформації, специфіка якого визначається зв'язком із фізичною особою та здатністю обробки впливати на її приватність, автономію, репутацію і майнові інтереси. Їх не слід визнавати самостійним майновим об'єктом або предметом права власності: множинність, відтворюваність, контекстуальність і можливий зв'язок з кількома особами несумісні з виключним речовим пануванням.

Методологічно необхідно розмежовувати персональні дані як інформаційний об'єкт і суб'єктивні цивільні права особи щодо законності їх обробки. Особисто-немайнове ядро цих прав полягає у захисті приватності й інформаційного самовизначення, а їх реалізація доповнюється договірними та деліктними механізмами. Згода є одностороннім волевиявленням, а не договором чи універсальною підставою обробки; свобода договору не дозволяє усувати імперативні гарантії або перетворювати дані на відчужуване зустрічне надання.

Цивільно-правовий захист має охоплювати припинення незаконної обробки, виправлення або видалення даних, заборону поширення, відновлення порушеного становища та компенсацію доведеної майнової і моральної шкоди. Перспективним напрямом є системне закріплення в ЦК України особливостей здійснення та захисту прав щодо інформації про фізичну особу, узгоджених зі спеціальним законодавством та європейськими стандартами, а не запровадження конструкції «власності на персональні дані». Подальші дослідження доцільно спрямувати на розподіл доказового тягаря у спорах про витік даних і на договірні межі використання персональних даних у цифрових сервісах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 17.06.2026).
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 17.06.2026).

3. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17> (дата звернення: 17.06.2026).
4. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 17.06.2026).
5. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016. Official Journal of the European Union. 2016. L 119. P. 1–88. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj> (accessed: 17.06.2026).
6. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 4 November 1950. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_eng (accessed: 17.06.2026).
7. Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data, 28 January 1981, ETS No. 108.
8. Заїка Ю. О., Скрипник В. Л. Інформація в системі об'єктів цивільних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 1. С. 240–245.
9. Сліпченко С. О. Місце об'єктів особистих немайнових правовідносин у системі об'єктів цивільного права. *Право і суспільство*. 2013. № 6-2. С. 87–92.
10. Белова Ю. Умови дійсності згоди на обробку персональних даних. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 11. С. 14–18.
11. Тимошенко О. А. Захист персональних даних в цивільних правовідносинах: вітчизняне правове забезпечення крізь призму практики Європейського суду з прав людини. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 165–172. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.27>
12. Thouvenin F. Informational Self-Determination: A Convincing Rationale for Data Protection Law? *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law*. 2021. Vol. 12. No. 4. P. 246–256. URL: <https://www.jipitec.eu/jipitec/article/view/323> (accessed: 03.07.2026).
13. Purtova N. Do Property Rights in Personal Data Make Sense after the Big Data Turn Individual Control and Transparency. *Journal of Law and Economic Regulation*. 2017. Vol. 10. No. 2. P. 64–84.
14. European Court of Human Rights. Factsheet – Personal data protection. February 2024. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/FS_Data_ENG (accessed: 17.06.2026).
15. S. and Marper v. the United Kingdom [GC], applications nos. 30562/04 and 30566/04, judgment of 4 December 2008.
16. Antović and Mirković v. Montenegro, application no. 70838/13, judgment of 28 November 2017.
17. Judgment of the Court of Justice of the European Union of 4 May 2023, UI v Österreichische Post AG, C-300/21, ECLI:EU:C:2023:370.
18. Judgment of the Court of Justice of the European Union of 14 December 2023, Natsionalna agentsia za prihodite, C-340/21, ECLI:EU:C:2023:986.
19. Charter of Fundamental Rights of the European Union. Official Journal of the European Union. 2012. C 326. P. 391–407.
20. European Data Protection Board. Guidelines 05/2020 on consent under Regulation 2016/679. Version 1.1, 4 May 2020.
21. European Data Protection Board. Guidelines 2/2019 on the processing of personal data under Article 6(1)(b) GDPR in the context of online services to data subjects. Version 2.0, 8 October 2019.

Дата першого надходження статті до видання: 01.07.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.07.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 26.08.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)